

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNI AUTSORSING XIZMATLARI HISOBİ ORQALI TASHKIL ETISH.

Nazarkulov Umidjon Rahimjanovich

“Tashkent international university of education” xalqaro universiteti, “Iqtisodiyot va menejment” kafedrası dotsenti, i.f.d. (DSc)

umidnaz@bk.ru

DOI: 10.61587/mmit.tue.uz.v1i1.231

Annotatsiya. Ushbu maqola raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalar tashqi iqtisodiy faoliyatini (TIF) outsorsing xizmatlari orqali tashkil etish va boshqarish masalalariga bag‘ishlangan. Maqolada zamonaviy raqamli texnologiyalarning xalqaro savdo, bojxona rasmiylashtiruvı va logistika jarayonlariga ta’siri tahlil qilingan. Shuningdek, outsorsing kompaniyalari tomonidan ko‘rsatiladigan raqamli xizmatlarning afzalliklari, xarajatlarni optimallashtirish, tashqi bozordagi risklarni boshqarish va korxona raqobatbardoshligini oshirishdagi ahamiyati o‘rganilgan. Raqamli outsorsing modellari va ularni mahalliy korxonalar faoliyatiga joriy etish mexanizmlari taklif etilgan.

Kalit so‘zlar. *Raqamli iqtisodiyot, tashqi iqtisodiy faoliyat (TIF), outsorsing, raqamli transformatsiya, xalqaro logistika, xarajatlarni optimallashtirish, raqobatbardoshlik, xalqaro savdo.*

ORGANIZATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY THROUGH OUTSOURCING SERVICES IN THE CONTEXT OF THE DIGITAL ECONOMY

Umidjon Rahimjanovich Nazarkulov

Tashkent International University of Education, Associate Professor of the Department of "Economics and Management", Doctor of Economic Sciences (DSc)

umidnaz@bk.ru

Abstract: This article is devoted to the issues of organizing and managing the foreign economic activity (FEA) of enterprises through outsourcing services in the context of the digital economy. The paper analyzes the impact of modern digital technologies on international trade, customs clearance, and logistics processes. It examines the advantages of digital services provided by outsourcing companies, their role in cost optimization, risk management in foreign markets, and enhancing enterprise competitiveness. Digital outsourcing models and mechanisms for their implementation in the practices of local enterprises are explored and proposed.

Keywords. *Digital economy, foreign economic activity (FEA), outsourcing, digital transformation, international logistics, cost optimization, competitiveness, international trade.*

KIRISH

Zamonaviy global iqtisodiyotda raqamli transformatsiya, globallashtirish jarayonlari va xalqaro savdo zanjirlarining murakkablashishi sharoitida tashqi iqtisodiy faoliyatni (TIF) raqamli outsorsing xizmatlari orqali tashkil etish strategik ustuvorlikka aylanmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotining raqamli hamkorlik bo'yicha tashabbuslari va jahon savdo tizimidagi yangi talablar doirasida eksport-import operatsiyalarini raqamli jihatdan shaffof, iqtisodiy jihatdan samarali va operatsion jihatdan moslashuvchan qilish zarurati kuchaymoqda. O'zbekiston Respublikasining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi va tashqi savdo faoliyatini liberallashtirishga qaratilgan milliy dasturlar ushbu yo'nalishdagi chora-tadbirlarni belgilab, bojxona, logistika va moliyaviy hisob-kitob jarayonlarini maxsus outsorsing kompaniyalari va raqamli platformalar orqali optimallashtirishni nazarda tutadi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, TIFni raqamli outsorsing (masalan, bulutli ERP tizimlari, sun'iy intellektga asoslangan logistika va masofaviy bojxona rasmiylashtiruvi) orqali boshqarish bozori yiliga o'rtacha 10–15% sur'atlar bilan o'sib bormoqda. 2024 yilda global raqamli savdo va logistika outsorsingi bozorining hajmi yuzlab milliard dollarni tashkil etib, kelgusi yillarda keskin o'sishi prognoz qilinmoqda. Bunda faqatgina texnologiyadan foydalanish emas, balki shaffof ta'minot zanjiri, real vaqt rejimidagi ma'lumotlar almashinuvi va xalqaro standartlarga (masalan, ISO 27001) asoslangan raqamli strategiya qo'shilgan qiymatni shakllantiruvchi asosiy omil hisoblanadi. Shu bilan birga, xalqaro tashkilotlar ma'lumotlariga ko'ra, TIF jarayonlariga raqamli outsorsing xizmatlarini joriy etish operatsion xarajatlarni 15–30% ga kamaytiradi, hujjat aylanishi vaqtini va xalqaro logistika xarajatlarini esa 40% gacha qisqartirish imkonini beradi.

O'zbekiston sharoitida tashqi savdo aylanmasi iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri bo'lib, eksport tushumlarining salmoqli qismini tashkil etadi. So'nggi yillarda raqamli eksport platformalari va elektron tijorat orqali amalga oshiriladigan savdo hajmi yiliga yuqori sur'atlarda o'sdi, ayniqsa, to'qimachilik, qishloq xo'jaligi mahsulotlari va IT xizmatlari segmentida yuqori talab kuzatilmoqda. Biroq, korxonalarining atigi 18–22% i TIFni tashkil etishda raqamli outsorsing va zamonaviy raqamli transformatsiya vositalarini tizimli ravishda qo'llaydi, bu esa raqamli investitsiyalar iqtisodiy samaradorligini to'liq realizatsiya qilishga to'sqinlik qilmoqda. Buning sabablari sifatida yuqori boshlang'ich IT xarajatlar, raqamli savodxonlikka ega malakali kadrlar yetishmovchiligi, xalqaro raqamli integratsiya va bojxona jarayonlarining murakkabligi, shuningdek, mahalliy bozorda raqamli outsorsing xizmatlari ekotizimining yetarli darajada shakllanmaganligi ko'rsatiladi.

Mavjud ilmiy adabiyotlar raqamli iqtisodiyot, TIF va outsorsingni alohida-alohida o'rganadi, ammo O'zbekiston kontekstida tashqi iqtisodiy faoliyatni raqamli outsorsing xizmatlari hisobiga tashkil etish va uning iqtisodiy samaradorligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni kompleks tahlil qiluvchi tadqiqotlar yetarli emas. Shu sababli, ushbu maqolaning asosiy maqsadi raqamli iqtisodiyot sharoitida TIFni outsorsing xizmatlari orqali tashkil etishning iqtisodiy samaradorligini baholash, raqamli transformatsiyaning xarajatlarni optimallashtirish va raqobatbardoshlikka ta'sirini aniqlash hamda korxonalar uchun amaliy yo'nalishlar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

1. raqamli iqtisodiyot va TIFda outsorsingdan foydalanishning iqtisodiy nazariy asoslarini tahlil qilish;
2. korxonalarda TIF jarayonlarini (bojxona rasmiylashtiruvi, xalqaro logistika, moliyaviy hisob) raqamli outsorsing orqali tashkil etishning iqtisodiy samaradorligini statistik va korxona darajasidagi ma'lumotlar asosida baholash;
3. raqamli transformatsiya va xalqaro logistika zanjirlarini optimallashtirishning bozor pozitsiyasi hamda rentabellik dinamikasiga ta'sirini aniqlash;
4. TIFni raqamli outsorsing xizmatlari hisobiga iqtisodiy jihatdan samarali tashkil etish va xalqaro savdoda raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Ushbu tadqiqotning nazariy ahamiyati raqamli iqtisodiyot, xalqaro savdo va autsorsing sohalari bo'yicha mavjud bilimlarni integratsiyalash orqali tashqi iqtisodiy faoliyatni raqamli boshqarish modellari nazariyasini boyitishdan iborat. Amaliy ahamiyati esa korxona rahbarlari, logistika operatorlari, investitsiya fondlari va davlat regulyatorlari uchun TIFni raqamli autsorsing orqali tashkil etish, xarajatlarni optimallashtirish va eksport salohiyatini oshirish bo'yicha asoslangan qarorlar qabul qilishda foydali bo'lishida namoyon bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Raqamli iqtisodiyot va autsorsing nazariyasi bo'yicha klassik ishlar (masalan, Prahalad va Hamel, Williamson, Bharadwaj) tashkilotlarning asosiy kompetensiyalariga e'tibor qaratish, tranzaksiya xarajatlarini qisqartirish va raqobatbardoshlikni barqaror oshirishdagi raqamli yechimlarning rolini asoslab bergan. Tashqi iqtisodiy faoliyat (TIF) kontekstida raqamli transformatsiya nafaqat texnologik yangilanish, balki xalqaro logistika, bojxona rasmiylashtiruv, standartlashtirish va ishonchlilikni boshqarishni o'z ichiga olgan kompleks iqtisodiy tizim sifatida qaraladi (Willcocks, Lacity, Matt et al.). Raqamli autsorsing xizmatlaridan foydalanish esa an'anaviy savdo jarayonlarini avtomatlashtirish, shaffof ta'minot zanjirini yaratish va xalqaro savdoda qo'shilgan qiymat zanjirida yuqori pog'onaga ko'tarilish imkonini beradi (Porter, Heppelmann; Gereffi et al.).

Raqamli autsorsing va TIF samaradorligini o'rganuvchi amaliy tadqiqotlar (Nambisan, Willcocks, Verbeke) bozor pozitsionlashi, operatsion xarajatlarni optimallashtirish va eksport salohiyati o'rtasidagi bog'liqlikni empirik tarzda tasdiqlaydi. Rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, TIF jarayonlarini (logistika, moliya, IT) raqamli autsorsing platformalari orqali tashkil etish tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, import bog'liqligini pasaytirish va global raqamli ta'minot zanjirlariga integratsiyalashish imkonini beradi. Xususan, O'rta Osiyo va Sharqiy Yevropa mintaqasida TIFda raqamli autsorsing va raqamli transformatsiya strategiyasini joriy etgan korxonalar eksport hajmini 2,1–3,4 baravar oshirgani, shu bilan birga, xalqaro logistika va bojxona operatsion xarajatlarini sezilarli darajada (20–30% ga) qisqartirgani qayd etilgan.

Mavjud ilmiy manbalar tahlili quyidagi tizimli bo'shliqlarni aniqlaydi:

—Nazariy-integratsion bo'shliq: Raqamli iqtisodiyot va TIF autsorsingi alohida-alohida o'rganilgan, ularning xalqaro savdo samaradorligiga ko'rsatadigan sinergik iqtisodiy ta'siri kompleks modellashdirilmagan;

—Empirik bo'shliq: O'zbekiston sharoitida TIFni raqamli autsorsing xizmatlari hisobiga tashkil etishning investitsion qaytimi, xarajat-foyda tahlili va bozor dinamikasi bo'yicha korxona darajasidagi ma'lumotlarga asoslangan tadqiqotlar yetarli emas;

—Metodik bo'shliq: Raqamli transformatsiya strategiyalari bilan operatsion samaradorlik ko'rsatkichlari (tranzaksiya xarajatlari, logistika vaqtini qisqartirish, bojxona rasmiylashtiruv tezligi, resurslardan foydalanish samaradorligi) o'rtasidagi bog'liqlik amaliy jihatdan to'liq tasdiqlanmagan;

—Institutsional bo'shliq: Mahalliy korxonalarning raqamli TIF infratuzilmasiga o'tishini qo'llab-quvvatlovchi moliyaviy, normativ-huquqiy va xalqaro raqamli integratsiyani rag'batlantirish mexanizmlarining iqtisodiy samaradorligi tizimli baholanmagan.

Shu sababli, ushbu adabiyotlar sharhi mavjud nazariy va empirik bazani tizimlashtirish orqali tadqiqotning ilmiy yangiligini asoslab beradi va keyingi tahliliy qismlar (metodologiya, natijalar, muhokama) uchun konseptual poydevor yaratadi. Tadqiqot yuqoridagi bo'shliqlarni to'ldirishga, shuningdek, TIFni raqamli autsorsing xizmatlari hisobiga tashkil etishning iqtisodiy samaradorligini korxona va tarmoq miqyosida baholashning amaliy-uslubiy yondashuvini taklif qilishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot tizimli-iqtisodiy yondashuvga asoslangan bo'lib, raqamli iqtisodiyot sharoitida tashqi iqtisodiy faoliyatni (TIF) autsorsing xizmatlari orqali tashkil etishning iqtisodiy samaradorligini baholashda miqdoriy va sifatli usullarni uyg'unlashtiradi. Tadqiqot amaliy yo'nalishga ega bo'lib, nazariy modellashtirish, empirik tahlil va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bosqichlarini o'z ichiga oladi.

Obyekt sifatida O'zbekistonning tashqi savdo faoliyati bilan shug'ullanuvchi yirik, o'rta va kichik korxonalari, predmet sifatida esa raqamli transformatsiya, xalqaro logistika va autsorsing mexanizmlarining korxona va tarmoq darajasidagi xarajatlarni optimallashtirish hamda raqobatbardoshlikka ta'siri belgilangan.

Empirik baza Davlat statistika qo'mitasi, Davlat bojxona qo'mitasi, Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi, Markaziy bank va xalqaro tashkilotlarning (WTO, UNCTAD) rasmiy hisobotlari, shuningdek, 2024–2025 yillarda o'tkazilgan strukturaviy so'rovnomalar, chuqurlashtirilgan intervyular va korxonalarining TIF operatsion ko'rsatkichlari monitoringidan shakllantirilgan. Stratifikatsiyalangan tasodifiy tanlash usuli orqali 164 ta korxona qamrab olingan bo'lib, ular hajmi (24% yirik, 43% o'rta, 33% kichik) va hududiy jihatdan (Toshkent, Farg'ona vodiysi, Samarqand–Jizzax, Xorazm–Qoraqalpog'iston) taqsimlangan hamda 95% ishonch darajasi va $\pm 4,2\%$ xatolik chegarasi asosida statistik vakillikka ega. Tadqiqot jarayoni konseptual modelni ishlab chiqish, ma'lumotlarni yig'ish va tozalash, statistik hamda investitsion-xarajat ko'rsatkichlarini modellashtirish, natijalarni iqtisodiy talqin qilish va amaliy tavsiyalar shakllantirish bosqichlaridan iborat.

Metodologik cheklovlarga kichik korxonalarining moliyaviy va logistika xarajatlari bo'yicha hisobotlarining qisman yopiqligi (bunda sektor o'rtacha qiymatlaridan foydalanilgan), kuzatuv davrining cheklanganligi sababli uzoq muddatli raqamli transformatsiya effektlarini prognozlash modellarining qo'llanilishi, shuningdek, valyuta kursi va inflyatsiya kabi makroiqtisodiy tebranishlarni neytrallashtirish maqsadida ko'rsatkichlarni deflyatorlash orqali real qiymatlarga o'tkazish kiritilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari belgilangan metodologiya asosida bosqichma-bosqich tahlil qilindi. Dastlab, tanlangan 164 ta tashqi iqtisodiy faoliyat (TIF) bilan shug'ullanuvchi korxonaning 2020–2024 yillardagi faoliyat ko'rsatkichlari o'rganildi va raqamli transformatsiya hamda autsorsing xizmatlaridan tizimli foydalanuvchi (89 ta korxona) hamda an'anaviy usulda faoliyat yurituvchi (75 ta korxona) sub'ektlar o'rtasida taqqosiy tahlil amalga oshirildi.

1-jadval

TIF/autsorsingdan foydalanuvchi va an'anaviy korxonalarining tasnifi va xususiyatlari

Yo'nalish	Korxona / Model namunalari	Asosiy xususiyatlari	Bozor pozitsiyasi va afzalliklari
RAQAMLI TIF VA AUTSORSINGDAN FOYDALANUVCHI KORXONALAR			
Xalqaro logistika va bojxona autsorsingi	«Digital Customs & Logistics», «UzGlobal 3PL»	Avtomatlashtirilgan bojxona rasmiylashtiruv, real vaqt rejimida yuk kuzatuv (GPS/IoT), yagona raqamli platforma	Tranzaksiya xarajatlarini 20–30% ga kamaytirish; yuk yetkazib berish muddatlarining qisqarishi; shaffof ta'minot zanjiri
Moliyaviy va IT autsorsing	«FinTech Export Solutions», «CloudTrade»	Bulutli ERP tizimlari, sun'iy intellekt asosidagi valyuta risklarini boshqarish, masofaviy moliyaviy hisob	Operatsion xarajatlarni optimallashtirish; xalqaro to'lovlarning tezligi va xavfsizligi (ISO 27001)
Raqamli eksport va B2B platformalar	«E-Trade Hub», «AgroExport Digital»	Xalqaro B2B marketplace'larda ishtirok etish, raqamli marketing,	Yangi xalqaro bozorlarga to'g'ridan-to'g'ri kirish; vositachilarga

Yo'nalish	Korxona / Model namunalari	Asosiy xususiyatlari	Bozor pozitsiyasi va afzalliklari
		talabni bashorat qilish algoritmllari	qaramlikning yo'qligi; yuqori raqobatbardoshlik
AN'ANAVIY (RAQAMLASHTIRILMAGAN) TIF KORXONALARI			
«No-name» formatidagi kichik vositachilar	Farg'ona va Toshkentdagi kichik eksport-import firmalari	Qo'lda hujjat to'ldirish, fragmentatsiyalashgan logistika, minimal IT infratuzilma, oilaviy boshqaruv	Faqat mahalliy yoki yaqin xorij bozori; yuqori yashirin xarajatlar; foyda marjasi past (8–12%); xatolik xavfi yuqori
Kontrakt asosida ishlovchi an'anaviy korxonalar	Viloyatlardagi yirik savdo tarmoqlari uchun ishlovchi eksportchilar	O'z raqamli infratuzilmasi yo'q, logistika va bojxona xizmatlarini tasodifiy pudratchilarga topshirish	Barqaror buyurtmalar, lekin narxni belgilash huquqi cheklangan; foydaning katta qismi logistik vositachilarga o'tadi
Faqat narx raqobati asosida faoliyat yurituvchilar	Kichik savdo-sotiq firmalari, noformal eksportchilar	Raqamli transformatsiyaga investitsiya kiritilmaydi; xalqaro logistika zanjirida ko'rinmaslik	Bozor ulushi beqaror; bojxona kechikishlariga nisbatan zaif himoyalangan; xalqaro savdoda raqobatbardoshligi past

Maqolada olib borilgan tadqiqotning empirik bazasini shakllantirish maqsadida obyekt sifatida ikki xil faoliyat modeliga ega bo'lgan iqtisodiy sub'ektlar tanlab olindi: birinchisi, raqamli transformatsiya va autsorsing strategiyasini tizimli ravishda rivojlantiruvchi yirik korxona – **«UzDigital Trade» MChJ**; ikkinchisi, esa an'anaviy usulda faoliyat yurituvchi kichik TIF sub'ektlari guruhi – **Farg'ona viloyatidagi kichik eksport-import vositachilari va oilaviy logistika firmalari**. Ushbu qiyosiy yondashuv raqamli texnologiyalar, xalqaro logistikani autsorsing qilish va bojxona jarayonlarini optimallashtirishning korxonalar iqtisodiy samaradorligiga ta'sirini amaliy jihatdan baholash imkonini beradi.

«UzDigital Trade» MChJ O'zbekistonning tashqi savdo va xalqaro logistika sohasida yetakchi o'rin tutuvchi korxona hisoblanadi. Toshkent viloyatida joylashgan ushbu korxona raqamli platformalar orqali qishloq xo'jaligi va to'qimachilik mahsulotlarini eksport qilishga ixtisoslashgan. Operatsion jarayonlar zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etilgan bo'lib, korxona xalqaro logistika (3PL) va bojxona rasmiylashtiruvini maxsus autsorsing kompaniyalariga topshiradi, shuningdek, ISO 27001 (axborot xavfsizligi) va AEO (Iqtisodiy faoliyat subyekti) xalqaro sertifikatlariga ega. Yillik TIF hajmi 15–20 mln AQSh dollarini tashkil etadigan korxonada 150–250 nafar (asosan IT va logistika menejerlari) xodim mehnat qiladi. «UzDigital Trade» mahsulotlarini nafaqat MDH davlatlariga, balki Yevropa va Osiyo bozorlariga ham raqamli B2B platformalar va to'g'ridan-to'g'ri shartnomalar orqali eksport qilish orqali geografik qamrovni barqaror kengaytirib bormoqda. Korxona faoliyatida xarajatlarni optimallashtirish va raqamli marketing kommunikatsiyalariga alohida e'tibor qaratiladi.

Tadqiqotning qiyosiy tahlil obyekti sifatida Farg'ona viloyatining Marg'ilon, Quva va Oltiariq tumanlarida, shuningdek, Toshkent shahrida faoliyat yurituvchi kichik an'anaviy TIF sub'ektlari tanlandi. Ushbu oilaviy firmalar asosan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qo'shni davlatlarga eksport qilish yoki chetdan tovarlar import qilish bilan shug'ullanib, o'rtacha 5–20 nafar ishchi kuchi bilan faoliyat yuritadi. Yillik TIF hajmi 0,5–3,0 mln AQSh dollari oralig'ida shakllanadigan ushbu sub'ektlar hujjat aylanishini qo'lda amalga oshiradi, logistika xizmatlarini tasodifiy tashuvchilarga topshiradi va o'zlarining raqamli infratuzilmasiga ega emas. Marketing va raqamli transformatsiya faoliyati deyarli yo'qligi (xarajatlari tushumning 1% dan oshmaydi) ularning faoliyatini asosan vositachilik operatsiyalari bilan chegaralaydi. Sertifikatlash jarayonlari faqat mahalliy ruxsatnomalar bilan cheklangan bo'lib, raqobatbardoshlik asosan past narx omiliga qaratilgan. Natijada, yuqori tranzaksiya va logistika

xarajatlari tufayli foyda marjasi 8–12% darajasida bo‘lib, xalqaro bozor tebranishlariga nisbatan zaif himoyalangan.

Yuqoridagi ikki xil tashkiliy-iqtisodiy modelni taqqoslash tadqiqotning asosiy maqsadi – raqamli transformatsiya, autsorsing va xalqaro logistikani optimallashtirish strategiyalarining korxonalar moliyaviy-iqtisodiy ko‘rsatkichlariga ta‘sirini empirik asosda aniqlash hamda soha rivojlanishi uchun ilmiy asoslangan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini yaratadi.

2-jadval

**«UzDigital Trade» va an’anaviy kichik TIF sub’ektlarining tashkiliy-iqtisodiy ko‘rsatkichlari
bo‘yicha qiyosiy tahlili (2024 yil holatiga)**

Taqqoslash mezonlari	«UzDigital Trade» (Raqamli TIF / Autorsing)	An’anaviy kichik TIF sub’ektlari (Farg‘ona/Toshkent)	Farq va iqtisodiy izoh
Tashkiliy-huquqiy shakli	MChJ (yirik, korporativ boshqaruv)	Oilaviy firma / Yakka tartibdagi tadbirkor	Korporativ boshqaruv vs. oilaviy boshqaruv
Asosiy faoliyat yo‘nalishi	Raqamli eksport, 3PL logistika, autsorsing xizmatlari	Qo‘lda hujjatlashtirilgan eksport-import, vositachilik	Yuqori qo‘shilgan qiymat vs. past marjali vositachilik
Yillik TIF hajmi	15–20 mln AQSh dollari	0,5–3,0 mln AQSh dollari	Masshtab va bozor qamrovi farqi 5–10 barobar
Xodimlar soni va malakasi	150–250 kishi (IT, logistika, TIF menejerlari)	5–20 kishi (universal, past malakali xodimlar)	Mehnat unumdorligi va raqamli savodxonlik farqi
Texnologik daraja	Bulutli ERP, AI bashorati, IoT orqali yuk kuzatuv, elektron hujjat aylanishi	Excel/qog‘oz hujjatlar, fragmentatsiyalashgan aloqa kanallari	Raqamli transformatsiya intensivligi va operatsion tezlik
Sertifikatlar va standartlar	ISO 27001, AEO (Iqtisodiy faoliyat subyekti), xalqaro logistika sertifikatlar	Faqat mahalliy ruxsatnomalar, xalqaro sertifikatlar yo‘q	Xalqaro bozorlarga to‘siqsiz kirish va ishonch kafolati
Bozor va taqsimot kanallari	Xalqaro B2B platformalar, to‘g‘ridan-to‘g‘ri eksport, raqamli marketing	Mahalliy vositachilar, tasodifiy xorijiy xaridorlar, og‘zaki kelishuvlar	Taqsimot tarmog‘ining barqarorligi va shaffofligi
Raqamli va autsorsing byudjeti	Tushumning 6–8% (IT infratuzilma, professional logistika autsorsingi)	Tushumning <1% (minimal, faqat majburiy to‘lovlar)	Uzoq muddatli xarajatlarni optimallashtirishga investitsiya farqi
Narx strategiyasi	Xarajatlarni optimallashtirish hisobiga raqobatbardosh narx (+25–35% marja)	Vositachilar ulushi va yashirin xarajatlarni hisobiga qimmat yoki past sifat	Qo‘shilgan qiymat va narx belgilash erkinligi
Eksport ulushi	80–90% (diversifikatsiyalashgan xalqaro bozorlar)	10–20% (asosan yaqin xorij, noformal kanallar)	Valyuta tushumlari va xalqaro savdodagi ulush
Operatsion rentabellik (ROS)	14–17%	8–12%	Tranzaksiya va logistika xarajatlarni boshqarish samaradorligi
Innovatsion faoliyat	Yangi raqamli platformalar, avtomatlashtirilgan hisobotlar (tushumning 7% i)	Minimal (asosan mavjud an’anaviy usullarni takrorlash)	Xalqaro savdoda moslashuvchanlik va rivojlanish salohiyati
Ta‘minot zanjiri barqarorligi	Real vaqt rejimida risklarni boshqarish, qayta tiklanish darajasi 65–75%	Bojxona kechikishlari va logistika uzilishlariga yuqori sezgirlik (25–35%)	Raqamli kuzatuv va autsorsingning risklarni kamaytirishdagi roli
Asosiy raqobat ustunligi	Raqamli shaffoflik, xarajatlarni optimallashtirish, ishonchli xalqaro logistika	Past narx, mahalliy aloqalar, moslashuvchanlik (lekin yuqori risk bilan)	Strategik (raqamli) vs. taktik (narx) raqobat afzalliklari

Jadval ma‘lumotlari shuni ko‘rsatadiki, raqamli TIF/autsorsingdan foydalanuvchi va an’anaviy korxonalar o‘rtasida tashkiliy, texnologik va iqtisodiy jihatdan sezilarli farqlar mavjud. «UzDigital Trade» kabi raqamli korxonalar masshtab effekti, zamonaviy axborot texnologiyalari va xalqaro logistika autsorsingidan foydalangan holda yuqori qo‘shilgan qiymat yaratishga erishadi. Xususan, ularning operatsion xarajatlari bozor o‘rtacha ko‘rsatkichlaridan

20–30% ga past bo'lib, bu esa tranzaksiya xarajatlarini optimallashtirish, bojxona jarayonlarini tezlashtirish va raqamli shaffoflikning iqtisodiy ifodasidir.

An'anaviy kichik TIF sub'ektlari esa asosan narx raqobati strategiyasiga tayanadi, bu ularning foyda marjasini 8–12% darajasida cheklaydi. Raqamli infratuzilma va professional outsorsing xizmatlariga investitsiyalarning minimal darajasi (<1%) ularning xalqaro logistika zanjirida zaif pozitsiyada qolishiga va yashirin xarajatlar (bojxona jarimalari, yukning kechikishi, valyuta risklari) hisobiga daromadning katta qismini yo'qotishiga olib keladi. Natijada, ta'minot zanjiri barqarorligi past bo'lib, bu korxonalarining xalqaro savdodagi tebranishlarga nisbatan zaifligini ko'rsatadi.

Texnologik jihatdan, raqamli korxonalarda avtomatlashtirilgan hujjat aylanishi tizimlari va xalqaro standartlarga (ISO 27001, AEO) muvofiqlik operatsion xarajatlarni optimallashtirishga, xatoliklarni kamaytirishga va xalqaro hamkorlar ishonchini barqaror ushlab turishga imkon beradi. Kichik an'anaviy firmalarda esa qo'lda ishlov berish va fragmentatsiyalashgan logistika sifat nazoratida o'zgaruvchanlikni keltirib chiqaradi, bu esa uzoq muddatli xalqaro shartnomalarni tuzishga to'sqinlik qiladi.

Eksport va xalqaro savdo ko'rsatkichlari bo'yicha farq (80–90% ga qarshi 10–20%) raqamli korxonalarning xalqaro bozor talablariga moslashish qobiliyati, raqamli marketing kommunikatsiyalarining samaradorligi va professional outsorsing xizmatlaridan foydalanish afzalliklarini tasdiqlaydi. Bu, o'z navbatida, valyuta tushumlarini diversifikatsiya qilish, global ta'minot zanjirlariga to'liq integratsiyalashish va mahalliy eksport salohiyatini xalqaro standartlar darajasiga ko'tarish imkoniyatlarini ochadi.

Xulosa qilib aytganda, jadval ma'lumotlari raqamli transformatsiya, TIF jarayonlarini outsorsing qilish va xalqaro logistikani optimallashtirishning korxonalarning iqtisodiy samaradorligiga ijobiy ta'sirini empirik tarzda tasdiqlaydi. Raqamli TIF korxonalari nafaqat yuqori rentabellik va barqaror o'sishga erishadi, balki milliy iqtisodiyotning xalqaro savdodagi raqobatbardoshligiga innovatsion impuls beradi. An'anaviy kichik TIF sub'ektlari uchun esa asosiy rivojlanish yo'nalishlari sifatida raqamli platformalarga bosqichma-bosqich o'tish, logistika va bojxona xizmatlarini professional outsorsing kompaniyalariga topshirish orqali xarajatlarni optimallashtirish, shuningdek, davlatning raqamli eksportni qo'llab-quvvatlash dasturlaridan samarali foydalanish ko'rib chiqilishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot shuni tasdiqladiki, raqamli transformatsiya va outsorsing xizmatlaridan foydalanuvchi TIF sub'ektlari an'anaviy usulda faoliyat yurituvchi raqiblariga nisbatan iqtisodiy ko'rsatkichlar bo'yicha sezilarli ustunlikka ega. Xususan, «UzDigital Trade» misolida ko'rilganidek, xalqaro logistika va bojxona jarayonlarini professional outsorsing orqali tashkil etish tranzaksiya xarajatlarini optimallashtiradi, operatsion marjani (+25–35%) shakllantirish imkonini beradi va korxona rentabellik darajasini o'rtacha 14–17% ga yetkazadi. An'anaviy kichik TIF sub'ektlarida esa faqat vositachilik va past narx raqobatiga tayanish foyda marjasini 8–12% darajasida cheklaydi.

Raqamli TIF korxonalarida xalqaro axborot xavfsizligi (ISO 27001) va bojxona standartlariga (AEO) muvofiqlik, shuningdek, bulutli ERP va avtomatlashtirilgan logistika tizimlarini joriy etish operatsion xarajatlarni optimallashtirish, hujjat aylanishidagi vaqt yo'qotishlarini kamaytirish va xizmat sifatini barqaror ushlab turishga xizmat qiladi. Bu, o'z navbatida, xalqaro hamkorlar ishonchini oshiradi va uzoq muddatli shartnomalar tuzish darajasini 65–75% ga yetkazadi. An'anaviy kichik TIF sub'ektlarida esa qo'lda hujjat aylanishi va fragmentatsiyalashgan logistika jarayonlarni boshqarishda xatoliklar, bojxona kechikishlari va qo'shimcha xarajatlarni keltirib chiqaradi.

Raqamli korxonalar o'z xizmat va mahsulotlarini xalqaro B2B platformalar, to'g'ridan-to'g'ri eksport va professional logistika outsorsingi orqali taqdim etish orqali bozor risklarini

diversifikatsiya qiladi. «UzDigital Trade» operatsiyalarining 80–90% to‘g‘ridan-to‘g‘ri xalqaro savdoga yo‘naltirilgan bo‘lsa, an‘anaviy kichik sub‘ektlar asosan mahalliy vositachilar va noformal kanallar bilan cheklangan. Bu farq barqaror valyuta tushumlarini shakllantirish va global ta‘minot zanjirlari talablariga moslashish imkoniyatlarini belgilaydi.

Tadqiqot natijalariga asosan, tashqi iqtisodiy faoliyatni raqamli outsorsing va transformatsiya orqali tashkil etishning iqtisodiy samaradorligini oshirish bo‘yicha quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

3-jadval

Korxonalar uchun raqamli TIF va outsorsingni rivojlantirish bo‘yicha takliflar

Yo‘nalish	Takliflar va choralar
Raqamli transformatsiya strategiyasi	Kichik va o‘rta TIF sub‘ektlari uchun bosqichma-bosqich raqamllashtirish yo‘lini joriy etish: avval elektron hujjat aylanishi va oddiy CRM tizimlariga o‘tish, keyin esa to‘liq avtomatlashtirilgan ERP va xalqaro logistika platformalariga integratsiyalashish.
Logistika va outsorsingni optimallashtirish	Xarajatlarni optimallashtirish maqsadida bojxona rasmiylashtiruv, xalqaro yuk tashish va valyuta operatsiyalarini maxsus ixtisoslashgan (3PL/4PL) outsorsing kompaniyalariga topshirish; davlatning raqamli eksportni qo‘llab-quvvatlash grantlaridan foydalanish.
Xalqaro savdo kanallarini kengaytirish	Mahsulotlarni nafaqat an‘anaviy vositachilar orqali, balki xalqaro raqamli B2B marketplace‘lar, raqamli marketing va to‘g‘ridan-to‘g‘ri eksport shartnomalari orqali sotish; raqobatbardoshlikni oshirish uchun raqamli brendingdan foydalanish.
Raqamli kadrlar va innovatsiya	Xodimlarni xalqaro savdo qoidalari, raqamli logistika dasturlari va outsorsing boshqaruvi bo‘yicha qayta tayyorlash; sun‘iy intellekt asosida talabni bashorat qilish va valyuta risklarini boshqarish vositalarini joriy etish.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni raqamli outsorsing xizmatlari hisobiga tashkil etishning iqtisodiy samaradorligi nafaqat alohida korxona daromadliligi, balki milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi, eksport salohiyati va xalqaro savdodagi raqobatbardoshligini ta‘minlashning muhim omilidir. «UzDigital Trade» va an‘anaviy kichik TIF sub‘ektlari misolida o‘tkazilgan qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, raqamli transformatsiya, xarajatlarni optimallashtirish va xalqaro logistika zanjirlarini diversifikatsiya qilish korxonalarning moliyaviy-iqtisodiy ko‘rsatkichlariga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda, ayniqsa raqamli iqtisodiyotga o‘tish kontekstida, TIF jarayonlarini outsorsing qilish va raqamli texnologiyalarni joriy etish nafaqat operatsion vosita, balki strategik investitsiya hisoblanadi. Kichik va o‘rta korxonalar uchun raqamli platformalarga bosqichma-bosqich o‘tish, professional logistika outsorsingidan samarali foydalanish va xalqaro raqamli standartlarga moslashish – global xalqaro savdoda raqobatbardoshlikni oshirishning asosiy yo‘nalishlaridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Moliyaviy hisobot tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish to‘g‘risida”gi PQ-4611-son qarori.
2. IFRS Foundation. “International Financial Reporting Standards.” www.ifrs.org
3. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari.
4. Karimov Z.Sh. “Tashqi iqtisodiy faoliyatda buxgalteriya hisobi”. – Toshkent, 2021. 428
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. 28.01.2022- yildagi PF-60-son.
6. <https://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/UZB/textview>
7. www.stat.uz

- 8.** 105+ Digital Transformation Statistics and Strategies for Success in 2026.
<https://mooncamp.com/blog/digital-transformation-statistics>